

prof. dr hab. Leszek Gawor
Instytut Filozofii
Kolegium Humanistyczne
Uniwersytet Rzeszowski

Lublin 03.08. 2020

**Recenzja poprawionej rozprawy doktorskiej P. mgra Mariusza Jabłońskiego:
„Logos i ethos narodu w myśli Feliksa Konecznego a kontekst współczesny”**

Promotor: prof. dr hab. Jan Skoczyński, (UJ). Rozprawa napisana w Instytucie Filozofii Akademii „Ignatianum”, Kraków 2020, s. 245.

W dniu 24.09.2013 Rada Wydziału Filozoficznego Akademii Ignatianum w Krakowie wyznaczyła mnie na recenzenta rozprawy doktorskiej Pana Mariusza Jabłońskiego. Przedstawiona w dniu 21.04. 2017 roku rozprawa doktorska na temat: „**Logos i ethos narodu w myśli Feliksa Konecznego a kontekst współczesny**” nie wywołała we mnie zbytniego entuzjazmu. Sformułowałem pod jej adresem szereg uwag mniej ważnych i dziesięć, poniżej przedstawionych, uwag ogólnych:

"1. Dla przejrzystego przedstawienia tytułowej kwestii dobrze byłoby nakreślić na wstępie tło tej refleksji – czyli główne idee koneczniańskiej nauki o cywilizacji. Byłoby wtedy łatwiej autorowi snuć własny wywód. Brak tego wprowadzenia powoduje, że doktorant, chcąc wyjaśnić jakąś sprawę, „zmuszony” jest odwoływać się do szerszego kontekstu, (najczęściej pobieżnie) co mać nieco kierunek jego konkretnych wywodów dotyczących kwestii narodu w myśli Konecznego. Przykładem jest tu wspomniane już niefortunne usytuowanie podrozdziału 2 w stosunku do podrozdziałów 1 i 3 w Rozdziale II „Koncepcja narodu Feliksa Konecznego i jego teoria cywilizacji”.

2. Słabą stroną pracy jest osadzenie poglądów Konecznego w szerszym kontekście. Brakuje tu wskazania choćby zarysu historycznego i teoretycznego tła dotyczącego idei „cywilizacyjnego pluralizmu”. Nie padają tu nazwiska choćby takie, jak Danilewski, Spengler, Toynbee, Sorokin; Huntington jest obecny w pracy zgoła akcydentalnie. Kontekst ten jest istotny; pozwala ukazać Konecznego jako historiozofa i filozofa społecznego pierwszorzędnej rangi, co mogłoby służyć za podstawę oceny jego poglądów i zarazem stanowić istotną przesłankę (eksplikację) dla wagi podjętych nad jego myślą studiów.

3. Pominięty został także wątek sympatyzowania Konecznego z ruchem endeckim, z którym łączyło go szczególnie rozumienie katolicyzmu jako zwornika narodowości polskiej oraz antysemityzm (pojmowany przez Konecznego jako odpór dawany cywilizacji żydowskiej, dążącej do podbicia cywilizacji łańskie, szczególnie na ziemiach polskich – słynna koncepcja judeopolonii). Wątek ten szczególnie widoczny jest w *Cywilizacji żydowskiej*, pracy wydanej dopiero w 1974 w Londynie.

4. Można by też pokazać poglądy Konecznego odnośnie narodu polskiego jako swoistego, na tle historii cywilizacyjnych konfrontacji, odprysku myśli neomesjanistycznej. Jego zdaniem naród polski w dziejach powszechnych, zwłaszcza na gruncie cywilizacji łańskie odegrał kluczową rolę, mimo rozlicznych narodowych tragedii, jako nieprzejednany obrońca Zachodu przed ekspansywnością cywilizacji ościennych: turańskiej, bizantyńskiej i żydowskiej.

5. Brakuje wyraźnie w rozprawie podejścia krytycznego do prezentowanego materiału. Dla przykładu, nie ma w dysertacji chociażby sygnalizacji zarzutu stawianego krakowskiemu historykowi o łańskocentryzm jego nauki o cywilizacji. Bezskrytycznie jest przyjmowana teza Konecznego o istnieniu narodów wyłącznie na gruncie cywilizacji zachodniej. Nie występuje też namysł (dowód) nad tym, czy zasadne jest zastosowanie koncepcji Konecznego do analizy współczesności. Jego tezy są w dysertacji ujmowane jako ostateczna wyrocznia. Praca naukowa winna wykluczać podejście wyłącznie apologetyczne.

6. Słabo jest dopracowane w dysertacji uzasadnienie obecności myśli Konecznego w „współczesnym kontekście”. Autor poprzestaje tu na kilku hasłowych akapitach, nie podejmując nawet wysiłku przekonania czytelnika, że taka „aplikacja” jest możliwa do przeprowadzenia na gruncie przekonań Konecznego o wzajemnej „nieprzenikliwości” i wrogości „czystych” cywilizacji. Czy w takim ujęciu możliwe jest osadzenie refleksji polskiego historiozofa na obszarze współczesnych zjawisk globalizacji i multikulturalizmu? Nie, jeśli będziemy zwolennikami ortodoksyjnego ujmowania jego myśli (wówczas zjawiska globalizacji i multikulturalizmu byłyby historycznie ujmując czymś nieistotnym). Tak, jeśli będziemy usiłować modyfikować koncepcję wielości cywilizacji Konecznego w kierunku uwzględnienia nowych historycznych faktów. Taki sposób ujęcia tytułowej problematyki dysertacji nie istnieje a powinien być co najmniej zaznaczony.

7. Zarzutem jest również brak jasnej świadomości metodologicznej, tej deklarowanej, jak i faktycznie stosowanej, co jest sporym uchybieniem warsztatu badawczego doktoranta.

8. Nie zawsze zachowana jest ciągłości wywodu – szczególnie widoczne jest to w relacji rozdziału pierwszego do pozostałych. Braki warsztatowe uwidaczniają się także w rozdziale ostatnim, który ma przynieść uzasadnione konkluzje, podczas gdy ma kształt dość luźnych refleksji.

9. Irytującą w pracy jest maniera przeniesienia sporej ilości cytatów z Konecznego, ilustrujących tok wywodów doktoranta, do przypisów. Nie taka jest zasadnicza rola stosowania przypisów (np. odwołanie się do innych autorskich tekstów, zapisanie ubocznych wątków, komentarz na marginesie).

10. Poprawy wymagają niewielkie usterki w bibliografii źródłowej rozprawy".

W związku z powyższymi uwagami, w swojej recenzji zawarłem konkluzję, że nie mogę pracy doktorskiej mgr Mariusza Jabłońskiego w przedstawionym kształcie zaopiniować pozytywnie. Dostrzegając wszak znaczne elementy wartościowe dysertacji: podjęcie mało zbadanej problematyki myśli Konecznego, duży stopień znajomości „narodowościowej” refleksji krakowskiego uczonego, wyznaczenie ambitnego projektu badawczego, dysponowanie sporym materiałem bibliograficznym, zarekomendowałem Radzie Wydziału, (na podstawie rozporządzenia MNiSZW z dnia 26.09.2016 roku w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim., R. 1., &6., pkt. 6), przekazanie rozprawy doktorantowi do poprawy i skierowanie nowej dysertacji do ponownej oceny. W dniu 17.07. 2020 otrzymałem do recenzji poprawioną rozprawę doktorską Pana Mariusza Jabłońskiego.

Drugą wersję rozprawy doktoranta odebrałem zgoła odmienne, niż rozprawę w pierwszym wydaniu. Po pierwsze, zostały bardzo konsekwentnie poprawione, uzupełnione i przepracowane te elementy dysertacji, co do których krytycznie odniosłem się w opinii poprzedniej. Stwierdzam więc już na wstępie, że zdecydowana większość mych uwagi z pierwszej recenzji została uwzględniona, co w zasadzie wystarczyłoby do pozytywnej konkluzji w drugiej recenzji. Ale w swojej poprawie rozprawy doktorskiej P. Jabłoński zdecydowanie wyszedł poza moje formalne i proste do korekty merytoryczne zastrzeżenia zawarte w pierwszej recenzji. Rezultatem tego jest przedstawienie do zaopiniowania dysertacji jakby zupełnie innej, choć dotyczącej identycznej problematyki, co i pierwsza wersja rozprawy. Stąd też, po drugie, radykalnie przepracowana dysertacja wymaga nowego do niej się ustosunkowania.

Niniejsza praca doktorska liczy sobie stron 245 (I wersja rozprawy miała 165 stron). Składa się ona także, jak I wersja, z *Wprowadzenia*, czterech rozdziałów (I. **Naród: pojęcie i koncepcje**; II. **Pojęcie cywilizacji. Teoria cywilizacji F. Konecznego**; III. **Współczesne konteksty w dyskusji o cywilizacji**; IV. **Cywilizacja łacińska a Logos i Ethos narodu**), *Zakończenia*, dwujęzycznego *Streszczenia* oraz *Bibliografii*.

W porównaniu z I wersją rozprawy ma tu miejsce zmiana struktury pracy (rozd. IV poprzednio był rozdziałem III; zaś rozdz. III jest w zasadzie fragmentem na nowo napisanym, może po części nawiązującym do poprzedniego rozdziału IV. Owa nowa struktura pracy jest bardzo

dobrym pomysłem. Dzięki niej wyraźnie uwidocznił się zamysł autorski: pokazać myśl "cywilizacyjną" Konecznego, przy akcentowaniu jego refleksji nad narodem, w kontekście dzisiejszych dysput nad spektakularnymi i przeciwstawnymi zjawiskami współczesnego świata społecznego człowieka: globalizacji i multikulturalizmu (uniwersalizmu kulturowego i cywilizacyjnego pluralizmu). Zastosowany przez autora porządek wykładu jest przemyślany i jednoznacznie nakierowany na przeprowadzenie wywodu o zależności narodu od cywilizacyjnego kontekstu (s. 15). Stąd też formułuje on cel swej rozprawy jako: "przedstawienie zagadnienia narodu w cywilizacyjnej koncepcji Konecznego i umieszczenie go w kontekście współczesności" (s.220).

We *Wprowadzeniu* autor słusznie zaznacza, że temat dysertacji został wywołany luką w dotychczasowych opracowaniach poświęconych myśli Konecznego (s.14). Niemniej ważnym motywem powstania niniejszej rozprawy jest przeświadczenie autora, że cennym poznawczo jest ukazanie problematyki narodu podjętej przez Konecznego na tle współczesnych zjawisk społecznych, politycznych i międzynarodowych (s. 15).

W rozdziale pierwszym autor zrezygnował z pobieżnego i chaotycznego przedstawienia pojęcia i koncepcji narodu w ujęciu historycznym (jak w uprzedniej wersji rozprawy) na rzecz syntetycznej prezentacji atrybutów pojęcia narodu oraz jego typologii. Ten jasny wykład został uzupełniony omówieniami wybranych (najważniejszych) koncepcji narodu. Rozdział ten jest świadectwem zgłębienia przez autora problematyki narodu i dobrego uporządkowania zebranego materiału.

Rozdział następny w całości został poświęcony teorii cywilizacji Konecznego. Są w nim zawarte wszystkie istotne elementy nauki o wielości cywilizacji, poprzednio rozsiane po całej pierwszej wersji rozprawy. Dzięki temu czytelnik zyskuje bezpośrednio szeroką perspektywę (pełny kontekst teoretyczny) podjętego przez doktoranta tytułowego zagadnienia.

Rozdział trzeci traktuje o współczesnych rozważaniach nad cywilizacją. Jest to, w porównaniu z poprzednią wersją rozprawy, fragment prawie na nowo napisany, wykorzystujący elementy z tamtejszych rozdziałów drugiego i czwartego, jak i zupełnie nowego (i bogatego) materiału. Podejmując ważne współcześnie kwestie takie jak: rolę cywilizacji zachodniej we współczesnym świecie, zjawiska uniwersalizacji kultury (globalizacji) stojącej w opozycji do zjawiska multikulturalizmu (cywilizacyjnego pluralizmu), autor prezentuje tu dojrzałość i kompetencję w opisie tych zjawisk, stanowiących jeden z istotniejszych aktualnych tematów filozofii społecznej. Warto było poprawić pierwotną wersję dysertacji choćby tylko dla tego fragmentu.

Wreszcie czwarty rozdział jest udaną próbą, co należy podkreślić, wydobycia z refleksji

Konecznego oryginalnego ujęcia narodu w kategoriach Logosu i Ethosu. Co prawda, taka interpretacja jest przedstawiona w odniesieniu jedynie do cywilizacji łacińskiej a analizy egzemplifikowane są głównie dziejami narodu polskiego, to jednak cały przedstawiony materiał może (powinien) stanowić asumpt do ogólnej refleksji nad rolą i znaczeniem narodu we współczesności. Ten wątek wszak przez doktoranta nie został szerzej podjęty bo i teza doktorska tego nie dotyczyła.

Poprawiona dysertacja Pana Jabłońskiego jest tym razem pracą spójną, jej poszczególne elementy (rozdziały) są powiązane tokiem rozumowania od ogólnej kwestii narodu, poprzez naukę o wielości cywilizacji Konecznego, omówieniem szczególnie widocznych zjawisk społeczno-politycznych współczesnego świata (globalizacji i multikulturalizmu) do wykładu koneczińskiego koncepcji narodu i próby opisanie w jej ramach wymienionych uprzednio zjawisk. Rezultatem tego jest przejrzysta rozprawa, której wątki koherentnie są ze sobą powiązane i tworzą kompletną w miarę całość.

Od strony merytorycznej praca sytuuje się na o wiele wyższym poziomie, niż jej poprzednia wersja. Szczególnie uwidacznia to rozdział drugi i trzeci, w którym usystematyzowano ich treści oraz materiałowo znacznie rozbudowano (szczególnie rozdz. III o współczesnych kontekstach cywilizacyjnych dyskusji). Pod względem warsztatowym niniejsza dysertacja jest lepsza w stosunku do pierwotnej. Bardziej wyraźnie zostały też sformułowane końcowe wnioski, dobitnie ukazane w *Zakończeniu*. W odniesieniu do całości rozprawy zabrakło mi w niej choć cienia krytycznego podejścia autora do omawianych kwestii (zawartych choćby w rozdziałach I-III). Oczywiście krytycyzm w tym wypadku nie jest obowiązkowy, ale zawsze świadczy on o samodzielności w ocenie prezentowanych treści. Odautorskich zaś ocen w opiniowanej pracy jest moim zdaniem zbyt mało.

Jedyna uwaga krytycznie merytoryczna, jaką mam pod adresem tejże rozprawy, dotyczy kwestii sygnalizowanej już w recenzji pierwszej (w pewnym stopniu uwagi nr 5 i 6). Rzeczą dotyczy mianowicie pytania o to czy zasadna jest (o ile jest) aplikacja refleksji Konecznego nad narodem do do interpretacji współczesnych zjawisk multikulturowości i globalizacji. O ile kwestia pluralizmu cywilizacyjnego (kulturowego) jest dość dobrze i jasno wyłożona (s. 141-144), to sprawa wyjaśniania globalizacji budzi zastrzeżenia. Powodem jest teza Konecznego o występowaniu narodu wyłącznie w cywilizacji łacińskiej, co rodzi trudności ujęcia zjawiska światowej globalizacji jako ponadlokalnego, ponadpaństwowego, głównie ponadnarodowego w skali światowej procesu (dotyczącego więc nie tylko narodotwórczej cywilizacji zachodniej, ale i wszystkich innych cywilizacji, na gruncie których także uobecniają się narody). Eksplikacji tej niejasności (relacji: naród wg Konecznego a ujęcie współczesne narodowości) autor mógł

poświęcić nieco uwagi.

Od strony formalnej niniejsza praca doktorska M. Jabłońskiego nie budzi zastrzeżeń. Jest dobrze napisana i zredagowana. Bardzo jasno i wyraźnie są przygotowane *Wprowadzenie* (zawierające rys biograficzny Konecznego, określające cel rozprawy oraz stosowaną w rozprawie metodę analityczną), *Zakończenie* (podsumowujące syntetycznie wcześniejsze analizy) oraz lakoniczne *Streszczenie (Abstract)*. Przypisy są sporządzone wzorcowo. Obfita bibliografia (nieco skorygowana i rozwinięta w porównaniu z bibliografią z I wersji rozprawy) podana jest bez zarzutu.

Upřednio sformułowałem opinię, że Pan Mariusz Jabłoński solidnie poprawił krytyczne kwestie sformułowane w mojej recenzji pierwszej wersji rozprawy (z dnia 19.06.2017). Jednocześnie mocno zaznaczam, że aktualnie przedstawiona mi do oceny poprawiona praca doktorska Pana Jabłońskiego w sposób znaczący została tak przepracowana i przeredagowana, że w zasadzie stanowi ona nową jakość. Tę zaś oceniam prawie w samych superlatywach.

W związku z powyższymi uwagami stwierdzam przed Radą Wydziału Filozoficznego Akademii Ignatianum w Krakowie (na podstawie rozporządzenia MNiSZW z dnia 19.01.2018 roku w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim), że rozprawa Pana Mariusza Jabłońskiego „**Logos i ethos narodu w myśli Feliksa Konecznego a kontekst współczesny**” spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim. Wnoszę stąd o dopuszczenie Autora dysertacji do dalszych procedur uzyskiwania stopnia naukowego doktora.

Prof. dr hab. Leszek Gawor

